

Konu: **Bilim**

Yazı: **70**

Postmodern Bakış

Doç. Dr. Haluk BERKMEN

Avrupada 17. yüzyılda gelişen Aydınlanma dönemi düşünürleri aklın ve mantığın esas, hatta tek ölçüt olması gerektiği görüşünü savunmuşlardır. Akıl ve mantığı her türlü bilginin şekillendiricisi olarak kabul etmek, felsefi bir bakıştan çok, bir ideoloji olmaktadır. Zira ideoloji, kısıtlayıcı, doktrine dayalı, tek yönlü bir bakış açısıdır. 17. yüzyıla kadar din ideolojisi her türlü dünyevi ve uhrevi yaklaşımın en önemli ölçütü iken, 17. yüzyıldan itibaren sezgiler ve içe bakış küçümsemiş, onların bilimde yer alamayacakları savunulmuş ve dış gözlemlerle deney esas tutulmuştur.

Pozitif bilimler ölçümü esas olarak kabul ederek her olayı ve nesneyi ölçüye vurmak isterler. Zira pozitif bilimlerin dili matematiktir ve matematiğin abecesi de sayılardır. Matematiksel bir ifade sayısal bir ifade demektir. İkinci dünya savaşından sonra bu dışa dönük ve tümüyle nesnel bakış açısı sorgulanmaya başlamıştır. Her ne kadar ölçüme dayalı nesnel (objektif) bakış açısı tarafsız olduğunu savunsa da, gene de dış dünyanın bir yorumu olmaktan öteye gidememektedir. Çünkü dış dünyadan duyu organlarımıza ulaşan birtakım verileri biz yorumlayarak anlayabiliyoruz. Dış dünyayı açıklamak ve anlamak için pozitif bilimlerden önce geliştirilen mitoslar ve daha sonraları deney ve gözlemlere dayalı kuramlar, dönemin geçerli olan kültürünün yan ürünü olmuşlardır.

Hepimiz biliyoruz ki doğadaki her türlü yapı ve oluşum ölçülemez. Temel parçacıkların sonsuz küçük boyutları söz konusu olduğunda kesin sonuçlar üreten ölçümler yapmakta aşılmaz zorluklarla karşılaşırız. Bu zorluklar daha hassas ve güçlü aletler geliştirilerek giderilebilecek türden değildirler. Yani, ölçüm tekniğinin öyle bir limiti vardır ki, Heisenberg'in "**Belirsizlik İlkesi**" gereği, bu limiti ne gözlem ne de deney aşabilir.

Ayrıca, kendi içimize dönüp baktığımızda sevgi, aşk, kin, nefret vs..gibi hislerin var olduklarını kabul ediyoruz ama bunları sayıya döküp ölçmüyoruz. Bu bakımdan günümüzün bilimi özneyi dışlar. Öznenen gelen bilgileri yok sayar. Sadece nesnel bilgilere değer verir. Yani günümüzün bilimi katılımcı değil, gözlemci bir bilimdir.

Pozitif bilimler dış dünyanın maddi yönünü incelerken manevi değerleri tümüyle dışlamışlardır. Günümüzün değerlerini yönlendiren iki temel özellik vardır. Hemen her değerde aranan özellikler yaşama **fayda sağlayıcı** olmaları ve yaşamı **kolaylaştırıcı** olmalarıdır. Herhangi bir ürün veya kültürel yapıt, ister maddi ister manevi olsun, fayda sağlayıcı ve yaşamı kolaylaştırıcı olduğu oranda kabul görmekte ve destek bulmaktadır. Ancak, neyin faydalı neyin faydasız olduğu konusu toplumları yöneten güçlerin kontrol edip yönlendirdiği bir araç niteliğine dönüşmüş durumdadır.

Günümüzde geçerli olan faydacı bakış açısı **ahlak** denen değerler toplamını da büyük çapta zedelemiş durumdadır. Ahlak kavramı her şeyden önce **adalet** ve **sorumluluk** kavramlarını kapsamaludur. Kısa vadeli faydayı gözeten çıkarıcı bakış açısında ise ne adalet duygusu ne de sorumluluk bulunmaktadır. Adalet duygusu insanı kendi dar çerçevesinden çıkarıp daha geniş ve bütünsel bakmasını sağlar. Özgürlük kavramı da sorumluluk ve yetki ile el ele gitmelidir. Bir insan ne derece fazla yetkiye sahipse, dolayısıyla özgürse, o derece ileri bir sorumluluk hissi ile hareket etmelidir.

İnsanı anlamak istiyorsak, kadim bilgelikle modern bilimi bağdaştırmamız ve her ikisinin bizlere açmış oldukları yollarda ilerlememiz gerekir. Örneğin,

- Gözlem yerine katılım,
- Tikel yerine Tümel,
- Yokluk yerine Varlık,
- Anlamsız yerine Anlam,
- Mutlak yerine Göreli,
- Bağımsız yerine Bütünsel ve
- Nesne yerine Enerji,

kavramlarıyla hem çevremizi hem de kendimizi yorumlamakta yarar olduğunu düşünüyorum.

İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişen Postmodern Felsefe, klasik dünyanın bakış açısına yeni yorumlar getirerek, yukarıda sözünü ettiğim değişime önyak olmuşlardır. Örneğin, "Yapı Bozumu" (deconstruction) kavramını geliştiren Fransız düşünür **Jacques Derrida** Postmodern Felsefenin öncülerinden sayılır. **Yapı Bozumu** yıkım değildir, analiz hiç değildir. Daha çok batı düşünce sisteminin varsayımlarını açıklamak ve derinlemesine çözebilmek için başvurulan bir sorgulama şeklidir.

Başlıca Postmodern düşünürler ve ilgilendikleri konular şunlardır:

Gilles Deleuze (1925-1995) Arzu kavramı ve Freud karşıtı (L'anti Eudipe)

Jacques Derrida (1930-2004) Yapı sökümlü (Deconstruction) demokrasi, özgürlük.

Jean François Lyotard (1924-1998) Rasyonelliği ve evrenselliği tartışmıştır.

Jean Baudrillard (1929 – 2007) Simülakr (Hiper-gerçek) simülasyon farkı.

Michel Foucault (1926-1984) İktidar kavramını savunmuş, mutlak doğruyu reddetmiştir.

Paul Feyerebend (1924-1994) Rasyonalizmi ve bilimin dogmatizmini tenkit etmiştir.

Theodor Adorno (1903-1969) Bürokrasiyi ve teknokrasiyi tartışmıştır.

İkili mantığın kısıtlayıcı özelliğini aşmak amacını güden ve bu mantığa alternatif olabilecek "**Hem-Hem**" mantığından söz ettim (1). Hem-Hem mantığı özellikle insan (yani özne) söz konusu olduğunda, daha kapsayıcı ve bütünsel bir düşünce şekli olarak tanımlanabilir. Hem-hem mantığında karşıtlar temelden mevcut değildir. Yani, Hegel'in **eytişim** (diyalektik) mantığından farklı olarak tez ile antitezi karşıt olarak tanımlamayıp, aynı madalyanın ayrılmaz iki yüzü olarak kabul etmektedir. Bu mantığa göre ikili kavramlar birbirlerinin karşıtı değil, tamamlayıcılarıdır. Amaç, teknik ve bilim için gerekli olan ikili mantığı yok etmek değil, aksine onların kısıtlayıcı yapısını genişleterek insanı dışlamış olan bilimsel bakışa yeniden insan ögesini katmaktır. 21. yüzyılın bir değişim ve dönüşüm yüzyılı olacağını hem kadim bilgiler hem de günümüzün aydınları bildirmektedirler. Bu dönüşümü sağlamak için Postmodern bakışı kavramakta yarar vardır.

(1) <http://www.halukberkmen.net/pdf/254.pdf>